

Мороз Г.В.,

канд. юрид. наук, доцент кафедри трудового,
екологічного та аграрного права
юридичного інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМУВАННЯ З ПИТАНЬ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

П'ять років тому Україну спіткала найбільша техно-

similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

ураження, від чого постраждало тільки офіційно близько 3 млн осіб. Аварійні викиди осіли на значній частині територій Російської Федерації та Білорусі. Чорнобильський слід торкнувся практично всієї північно-західної Європи, Північної Африки, досяг навіть Японії та Канади. На думку провідних учених світу, масштаби катастрофи неоціненні: дія радіації може найнеочікуванішим чином виявитися через кілька поколінь. Чорнобильська катастрофа зберігає і ще довго буде зберігати своє планетарне значення як виклик усьому світу. Ресурси, необхідні для подолання наслідків катастрофи такого масштабу, виходять далеко за межі економічних, технологічних можливостей окремої країни і вимагають, безумовно, об'єднаних зусиль світового співтовариства. Згуртованість та інтеграція екологічної політики різних держав, участь громадськості у реалізації основних екологічних стандартів є потужним засобом захисту довкілля та безпеки людей.

Ще у Всесвітній хартії природи (1982 р.) принципом 23 було встановлено: «Всі люди у відповідності з їх національним законодавством повинні мати змогу брати участь індивідуально чи разом з іншими у формулюванні рішень, які є предметом прямого занепокоєння оточуючим середовищем, і мати доступ до засобів відшкодування, коли навколишнє середовище потерпає від шкоди чи деградації» [1]. Принцип 10 Декларації Ріо (1992 р.), яку підписала і Україна, проголошує, що екологічні питання вирішуються найефективнішим способом за участю всіх зацікавлених громадян на відповідному рівні. Держави розвивають і сприяють їх інформованості та участі у прийнятті рішень, пов'язаних із впливом на довкілля, шляхом широкого доступу до інформації, юридичних та адміністративних процедур, включаючи відшкодування шкоди та засоби судового захисту [2].

Особливе місце серед міжнародних актів, що розвивають ідею екологічних прав, займає Конвенція «Про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища» (1998 р.) [3]. Дана Конвенція є найбільш повною розробкою принципу 10 Декларації Ріо. За оцінкою колишнього Генерального Секретаря ООН Кофі Анана, вона є «видатним досягненням не лише в галузі захисту навколишнього середовища, вона також надзвичайно важлива для подальшого розвитку й забезпечення прав людини. Ця Конвенція несе в собі фундаментальні положення демократії, право людини захищати свій добробут та майбутнє своїх дітей» [4, с. 4].

За останні десятиріччя в Україні істотно загострилася екологічна ситуація. Це викликано, насамперед, наслідками аварії на Чорнобильській АЕС, спадом виробництва, що спричинило, відповідно, зменшення виділення ресурсів на екологічні заходи, ускладнення в державі соціально-економічних і політичних процесів. Ще донедавна екологічні катастрофи, зокрема, техногенного походження, їх причини та наслідки впливу на довкілля, життя та здоров'я людей замовчувалися, а інформація про них залишалася втаємниченою. Саме тому визнання конституційним права кожного на вільний доступ до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів та предметів побуту, а також урегулювання механізмів, форм та способів збору, аналізу та поширення такої інформації ставить перед державою завдання еколого-інформаційного забезпечення.

Важливо, щоб сьогодні кожен, хто проживає на територіях, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, мав достатньо інформації про безпеку життєдіяльності, рівні радіаційних забруднень у їхньому населеному пункті та здоровий спосіб життя. Знання про наслідки Чорнобильської катастрофи надзвичайно важливі для людства. Вони дозволять у найближчому майбутньому розглянути доцільність використання ядерних технологій і переглянути поняття ризик/користь при прийнятті рішень про їхнє подальше застосування на землі. Загальновідомо, що величезні дози радіації, одержані в перші години та дні ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, коштували життя багатьох людей. Наслідки цієї трагічної події негативно позначаються на здоров'ї тих, хто одержав менші дози радіації, але змушений був проживати в місцевостях, де радіаційний фон у десятки разів перевищував допустимий рівень, і споживати продукти харчування, забруднені радіонуклідами.

Зволікання із створенням для цих груп людей безпечних умов існування в той час значною мірою було продовженням невиправданої пасивності й повільності політичного керівництва в реагуванні на трагедію ще в перші години і дні після аварії. Злочином проти народу було проведення першотравневої демонстрації того року, коли над значною частиною України прокочувалися хвилі радіаційної бурі.

Функцію інформування у даній сфері серед інших установ та інституцій виконує «Агентство інформації, міжнародного співробітництва та розвитку «Чорнобильнтерінформ» — державне підприємство Міністерства надзвичайних ситуацій України, засноване у 1995 році. Метою діяльності Агентства є надання населенню України, міжнародній громадськості актуальної та ретроспективної інформації про виникнення аварій та катастроф техногенного й природного характеру, інших надзвичайних ситуацій та про роботи, що пов'язані з ліквідацією їх наслідків. Загалом суб'єктами здійснення інформаційного забезпечення в галузі охорони довкілля є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органи на місцях, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, діяльність яких може негативно вплинути або впливає на стан навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей, які зобов'язані забезпечувати вільний доступ населення до інформації про стан навколишнього природного середовища. На жаль, сьогодні відсутня координація діяльності різноманітних державних органів, які виконують функцію еколого-інформаційного забезпечення. Значним кроком вперед у цьому плані має стати формування та постійне оновлення електронних баз даних екологічної інформації і забезпечення громадськості вільного доступу до них через мережу Інтернет, як це передбачено в Положенні про порядок надання екологічної інформації, що затверджене наказом Мінприроди України від 18 грудня 2003 року.

Екологічне інформування повинно постійно здійснюватись на Інтернет-сайтах державних установ, у новинних та освітніх програмах ЗМІ. Нацрада з питань телебачення та радіомовлення спільно з Міністерством екології та природних ресурсів України мали б розробити принципи держзамовлень до ЗМІ, які задовольняли б суспільний попит на екологічну інформацію та заохочували зростання такого попиту. Давно на часі творення суспільного телерадіомовлення, орієнтованого на виховання екологічного світогляду та пропагування здорового способу життя.

В Україні існує необхідність системного покращення правового регулювання діяльності у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

З метою усунення колізій у правовому регулюванні діяльності у сфері подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, оновлення застарілих актів чи їх окремих положень новими та актуальними, об'єктивною вимогою часу є приведення всього масиву нормативно-правових актів у відповідність до єдиної загальнонаціональної концепції подолання наслідків Чорнобильської катастрофи. Така концепція повинна визначати в тому числі і основні принципові положення інформаційного забезпечення.

Підтримуємо позицію Н.В. Кушакової-Костицької про те, що головними напрямками і способами державної інформаційної політики повинні бути: 1) забезпечення доступу громадян до інформації; 2) створення національних систем і мереж інформації; 3) зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; 4) забезпечення ефективного використання інформації; 5) сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; 6) створення загальної системи охорони інформації; 7) сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України; 8) сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців [5].

Література

1. Всемирная Хартия природы (01.01.82 г.) // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України // Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_453.

2. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию // Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. — 2-е вид., доп. — Львів: Норма, 2002. — С. 14—17.

3. Конвенция о доступе к информации, участии общественности в процессе принятия решений и доступе к правосудию по вопросам, касающимся окружающей среды (Орхус, 25 июня 1998 г.) // Збірник міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля. — 2-е вид., доп. — Львів: Норма, 2002. — С. 101—118.

4. Київ 2003 через Орхус. — ІАФ «ЕКОР». — 2003. — С. 4.

5. Кушакова-Костицька Н.В. Основні питання інформаційної політики в Україні в контексті розбудови інформаційного суспільства // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/551-informatsi/14958-2011-01-21-03-14-41.html>